

РІДКІСНІ ВИДИ ДЕНДРОФЛОРИ М. ХЕРСОНА ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ОХОРОНИ

Загорулько А.О.

Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

a-mail: alenazagorulko9@gmail.com

RARE TYPES OF DENDROFLORA OF KHERSON CITY AND PROBLEMS THEIR PROTECTION

In every city of Ukraine is valuable rare species of trees that need protection. In Kherson there are only 5 of these and they are represented by one kind. Improved care and protection of species that successfully preserved, will provide an opportunity to replenish national heritage protected areas.

Майже в кожному місті України є дерева, які досягли значного віку і потребують охорони. 6 червня 2010 р. наказом міністра Мінприроди України було затверджено список Національних дерев України, куди увійшли 17 найстаріших і видатних дерев країни із 10 областей і АР Крим. (Борейко, 2010). Вік таких дерев складає від 200 до 2000 років.

Деякі матеріали щодо дендрофлори окремих ділянок Херсона є у низці праць: парк Слави (Микитась, 2004); проспект Ушакова (Литвиненко, 2000; Григор'єва, 2003); парк «Херсонська фортеця» (кол. парк ім. Ленінського комсомолу) (Абашин, 2004). У 2008 році студенткою аграрного університету досліджувався стан пам'яток природи міста.

За матеріалами наших досліджень щороку відбувається не тільки поповнення видового складу деревних насаджень, а й випад деяких видів в результаті сильного ушкодження вітром, морозом або посушливими умовами влітку.

В м. Херсоні налічується шість дерев, які не увійшли до списку Національних дерев, але є об'єктами природно-заповідного фонду (далі ПЗФ). Всі вони представлені видом *Quercus robur*.

№1 Дуб звичайний „Дуб черешчатий”, 120 років. Рік створення об'єкту ПЗФ - рішення облвиконкому від 19.08.83 р. №441/16. Заповідний об'єкт знаходиться у віданні КП «Херсонкомунсервіс» (переоформляється охоронне зобов'язання) міської ради м. Херсона. Адміністративне розташування та місцезнаходження заповідного об'єкта: м. Херсон, парк Шевченківський. Стан дерева добрий, потребує обрізування сухих гілок (близько 15 %).

№2 Дуб на «Інтенсивні» знаходиться в задовільному стані. Рік створення об'єкту ПЗФ: рішення облвиконкому від 19.08.83 р. №441/16. Наявна табличка з назвою об'єкта і датою його посадки. Деревом опікуються, адже воно побілене і є огорожа, яка дещо пошкоджена. Гілки дерева упираються у балкони поруч розташованого будинку (вул. Робітнича, 76 А). Об'єкт ПЗФ знаходиться у віданні Херсонського державного аграрного університету (м. Херсон, вул. Стрітенська, 23).

№3 Дуб звичайний „Віковий дуб” до 100 років. Рік створення об’єкту ПЗФ: рішення облвиконкому від 19.08.83 р. №441/16. Знаходиться за адресою вул. Ломоносова, 75 на території самостійної державної пожежної частини №3 Корабельного району м. Херсона. В момент обстеження дуб знаходився в задовільному стані. Дерево загороджене, за ним проводиться належний догляд.

№4 Дуб звичайний „Віковий дуб” до 100 років. Рік створення об’єкту ПЗФ: рішення облвиконкому від 19.08.83 р. №441/16. У 2006 році в ході проведення міського конкурсу цьому дубу було надано перше місце за рівнем доглянутості. Знаходиться за адресою м. Херсон, вул. Преображенська (Декабристів), 31. ЖЕУ-2 міськжитло-комунгоспу (переоформляється охоронне зобов’язання). Територія навколо пам’ятки природи огорожена, незасмічена, очищується від бур’янів і достатньо зволожена. Присутня табличка, що попереджає про те, що дуб охороняється законом.

№5 Дуб звичайний „Віковий дуб” до 200 років. Рік створення об’єкту ПЗФ: рішення облвиконкому від 19.08.83 р. №441/16. Місцезнаходження об’єкту Херсон, вул. Полтавська, 89 Херсонський ліцей Херсонської обласної ради. Пам’ятка природи огорожена бетонним бордюром, територія за огорожею має асфальтове покриття. На відстані 1,5 метра розпушений ґрунт, територія очищена від бур’янів. Нижня гілка зламана, є сухе гілля, полущена кора. Поруч з дубом є табличка.

№6 Дуб звичайний „Дуб черешчатий”. Рік створення об’єкту ПЗФ: рішення облвиконкому від 19.08.83 р. №441/16. Дуб росте за адресою м. Херсон, вул. Соборна, 18 на території Обласного шахматно-шашкового центру. Ґрунт навколо нього, а також прикореневі кільця вкриті асфальтом, тому дерево не отримує необхідну кількість кисню, коренева система через це порушена. Діаметр крони 35 метрів. Відсутні інформаційні знаки.

Більшість видів, які використовують для озеленення вуличних міських насаджень мають низьку вікову межу (Боговая, 1987). Це стосується перш за все *Populus italica* та інших видів тополі, *Tilia cordata*, *T. platyphyllos*, *Aesculus hippocastanum*, всіх видів кленів та деяких інших видів. Їх середній вік в умовах міста становить 70-80 років. При досягненні деревами вікової межі втрачається естетичний вигляд і такі екземпляри потребують заміни. Крім того, важливим питанням в озелененні міст є своєчасна заміна фаутичних, вітроломних (що мають значні механічні пошкодження) та хворих дерев. Такий захід є необхідним для утримання зелених насаджень міста в здоровому стані.

В Херсоні значна кількість дерев (близько 40 %) досягла своєї вікової межі або наближається до неї. Середній вік дерев міста складає 70 років, що видно з матеріалів міської ради від 12 лютого 1952 р. (Григор’єва, 2003). Однак для заміни їх на першому місці є питання ураження хворобами, пошкодження вітром, усихання від засухи тощо.

В зеленому будівництві міст використовують і більш довговічні дерева, такі як *Quercus robur*, *Q. rubra*, *Platanus orientalis*, *Ulmus laevis*, *Ulmus*

foliacea, *Ulmus pinnato-ramosa*, різні види ялівцю та інші. Потенційно середня довговічність їх становить 500-700 років, яка в умовах міста зменшується до 200-300 років. В Херсоні зазначені види ростуть переважно в паркових насадженнях. Враховуючи те, що влітку в місті складаються посушливі умови, а в зимовий період обледеніння може тривати до 2-х тижнів, стан дендрофлори щороку значно погіршується. Наприклад, зимові умови 2013-2014 рр. та 2015-2016 рр., коли протягом майже двох тижнів тривали обледеніння, сильний вітер та мороз. В результаті ушкоджено майже 10% дерев міста. Найбільше уражуються такі види: *Populus pyramidalis*, *Gleditsia triacanthos*, *Juniperus virginiana*, *Acer platanoides*, *Armeniaca vulgaris*, *Crataegus oxyacantha*, *Betula pendula* Roth., *Betula borysthenica* Klokov а також *Platanus orientalis* та інші. Тому лише одиничні екземпляри з них знаходяться в доброму стані і можуть досягти свого потенційного віку.

Погодні умови взимку 2016 року протягом 10 днів (з 18.01 по 27.01.) також дали свій відбиток. Близько 10% дерев міста ушкоджено, половину з яких повалено повністю, інші мають різні ушкодження: від зламаних скелетних гілок до обламування стовбурів навпіл. Серед тих, що постраждали найбільше (повністю повалені) є навіть міцні породи, такі як *Platanus orientalis*.

Важливим питанням на сьогодні є збереження таких екземплярів довговічних видів, які в умовах міста отримали оптимальні умови для нормального росту і розвитку і можуть стати пам'ятниками природи, справжнім надбанням не лише міста.

За нашими матеріалами в Херсоні налічується 5 таких дерев, які варті уваги. Вони розміщені в різних куточках міста і представлені такими видами: *Quercus robur*, *Ulmus foliacea*, *Platanus orientalis*, *Tilia tomentosa*, *Gleditsia triacanthos*.

Quercus robur знаходиться за адресою вул. Українська, 92^а. Неозброєним оком видно, що дерево зростає в цілком оптимальних умовах. Дерева і будівлі, що його оточують розміщені на відстані не менше 5-7 метрів від нього. Тож відсутня конкуренція за світло (через яку дерева непропорційно видовжені і криві), крона нормально розвинена, має властиву для *Quercus robur* форму. Біометричні показники: діаметр стовбура 65 см, діаметр крони 11,5 м, висота 12 м. За середніми показниками біометричних показників можна визначити вік дерева, який в даному випадку становить близько 80 років. Однак, після опитування господарів виявилось, що дуб висаджено 35 років тому, тож його вік становить лише 40 років.

Ulmus foliacea зростає на Придніпровському спуску біля воріт Херсонського маслозаводу. Його біометричні показники: діаметр стовбура 120 см, діаметр крони 8 м, висота 16 м показують, що дерево досягло більш ніж 100-річного віку. Має правильно розвинену крону, знаходиться у доброму стані, потребує лише незначного обрізування сухих гілок (15%). Спостерігається підривання асфальту поблизу стовбура, що говорить про досить потужну кореневу систему. Скелетні гілки не пошкоджені вітром, не обламані.

Platanus orientalis знаходиться поблизу ККЗ «Ювілейний» навпроти евакуаційного виходу із залу. Його біометричні показники: висота 21 м, діаметр крони 20 м, діаметр стовбура 120 см. За даними показниками видно, що вік дерева складає не менше як 90 років. Дерево вражає не лише своїми розмірами, а й величною правильно розвиненою кроною. Щоправда, потребує незначної обрізки двох гілок, що постраждали внаслідок несприятливих погодних умов зими 2015 року. Скелетні гілки першого порядку діаметром 40 см.

Tilia tomentosa знаходиться на території краєзнавчого музею, з фасадної сторони будівлі. Біометричні показники дерева: висота 13,5 м, діаметр стовбура 45 см, діаметр крони 2,8 м, вік 120 років. Має правильно розвинену крону, рівний стовбур. Однак дерево є кореневою поростою, тобто не є початково висаженим екземпляром.

Gleditsia triacanthos L., на яку звернули увагу вчені-дендрологи (Дерев'янка, Левон 2007), віком близько 100 років, зростає на території краєзнавчого музею за адресою вул. Горького, 5, висота його 20 м, діаметр стовбура 95 см. Дерево знаходиться в доброму стані, потребує лише незначного обрізування гілок (15%). Так, дерево вражає своїми розмірами, але гледичія належить до порід, що легко ушкоджуються вітром.

Всі п'ять видів рекомендовані для зеленого будівництва на Півдні України (Холявко, Глоба-Михайлов, 1980), тому можуть бути запропоновані для взяття під охорону.